

O socjolekcie gejów (na podstawie powieści Michała Witkowskiego *Lubiewo*)

Środowisko gejów (najczęściej określane jako mniejszość seksualna, co jednakże bardzo jednostronnie charakteryzuje tę część społeczeństwa) można bez wątplenia uznać również za subkulturę¹, bowiem daje się zaobserwować różne zjawiska (nie tylko odmienną orientację seksualną), które mają podkreślić odrębność/inność osób utożsamiających się z tą społecznością, takie jak styl bycia, niekiedy wygląd zewnętrzny, postawy, język. Istnieje też bogata literatura homoerotyczna i liczne dzieła filmowe, malarstwo, grafika i rzeźba o tematyce gejowskiej (można wymienić wielu twórców – w wypadku filmów: reżyserów i aktorów – niekryjących swojej homoseksualnej orientacji), co również tworzy ową subkulturę.² Różnice między środowiskiem mężczyzn homoseksualnych a światem heteroseksualnym (na przykładzie mężczyzn heteroseksualnych) sugestywnie przedstawił Michał Witkowski w swojej głośnej powieści *Lubiewo*³:

1. Wśród heteryków »całą gębą« nie ma miejsca na ironię, na grę, na cudzysłów, stylizację, nie mówiąc już o kampie⁴. To największa różnica między nimi a nami. Są poważni i siedzą po uszy w twardej rzeczywistości codziennej, a my ich z przymrużeniem oka

¹ Por. odpowiednie hasło w USJP: „b) **grupa ludzi**, których łączą wzory, zasady, normy odmienne od przyjętych przez ogół społeczeństwa, przejawiające się np. w ubiorze i wyglądzie zewnętrznym (Rozwiązanie skrótów cytowanych słowników podają na końcu artykułu; podkreślenia w przytaczanych definicjach są moje – A. S. D.).

² W tym wypadku chodzi o inne znaczenie tego rzeczownika, zob. w USJP: „a) wzory, zasady, normy zwyczajowe przyjęte i obowiązujące w grupie społecznej stanowiącej część większej zbiorowości, odmienne od wzorów, zasad, norm zwyczajowych przyjętych przez ogół społeczeństwa; **podkultura**”.

³ Za książkę tę autor był nominowany w 2006 roku do polskiej Nagrody Literackiej Nike (znalazł się w grupie finalistów), a otrzymał m.in. Nagrodę Literacką Gdynia (w kategorii proza).

⁴ Jak można się domyślać, chodzi o spolszczenie angielskiego wyrazu *camp* (z francuskiego slangu: *se camper*, które oznacza ‘pozować w przesadny sposób’). Wyraz ten stał się ogólną nazwą kulturowego wzorca zachowań części homoseksualistów, który wyraża się ich zniewieściałością (por. *Wikipedia*... – jedyne źródło, w jakim można znaleźć wyjaśnienie przywołanego słowa). Spośród polskich słowników tylko MSSiMP zawiera hasło *kampa*, ale w odniesieniu do osoba grającej w Cs’a.

łechtamy naszymi manierami. [...] Siedzą po uszy w swoich rolach społecznych, a my do nich z naszymi transgresjami, metamorfozami i przebierankami. [...] Noszą się zawsze tak samo, a my do nich z farbą do włosów. Zero postmodern, zero relatywizmu, zero poczucia względności wszystkiego i umowności wartości [...] (273)

Wybór tego tekstu nie jest przypadkowy, bowiem jego autor przedstawił w nim obraz życia (i języka!) pewnej części środowiska gejowskiego, która przez samych gejów nazywana jest *ciotami / ciotkami*.⁵

Niewątpliwie wyodrębniona grupa mężczyzn homoseksualnych (cioty) zasługuje na uwagę w ramach badań genderowych⁶, w których obrębie rozwinęła się teoria nienormatywnych tożsamości i zachowań seksualnych, znana jako teoria queer⁷. Za nienormatywne można bowiem uznać właśnie ich zachowania nazwane *przeżeganiem się*, a w tym i pewne zachowania językowe, por.

2. Wystarcza inne trzymanie papierosa, brak wąsów i te **wszystkie słowa**. (12)⁸

Narrator powieści tak wyjaśnia znaczenie rzeczownika *przeżeganie się*:

3. „Przeżeganie się” to udawanie kobiet – jakimi je sobie wyobrażają – wymachiwanie rękami, pieszczenie, mówienie „ależ przestań” i „Boże, Bożenka” [...] Zabawa w babę. (13)

Zatem mężczyźni nazywani (i nazywający się sami!) *ciotami / ciotkami* starają się w jakiś sposób upodobnić do kobiet: albo przebierając się za nie, albo zachowując się zgodnie ze stereotypowym widzeniem kobiecych zachowań przez mężczyzn, por.

4. Cioty przejmują te z zachowań, których kobiety wyzbyły się w procesie emancypacji [...] Bo to są cechy kobiece, jak je widzą mężczyźni (a cioty to raczej jednak także mężczyźni). (274)

⁵ Por. odpowiedź Witkowskiego na zadane samemu sobie pytanie (na jego oficjalnej stronie www) *Co to jest?*, a dotyczące *Lubiewa*: „Jest to jedynie pierwsza (i ostatnia) moja książka traktująca nie tyle nawet o pedałach, ile o pewnej ich części, zwanej potocznie »ciotami«, a także o egzotycznych dla wielu czytelników obyczajach, jakie to środowisko na przestrzeni lat wytworzyło.” (*Michał Witkowski*)

⁶ Zob. hasło „gender studies” w internetowej *Encyklopedii PWN*: „Interdyscyplinarne studia nad problematyką płci ujmowaną w kategoriach społeczno-kulturowych, a nie biologiczno-anatomicznych”.

⁷ Teorię tę ogłosiła w 1990 roku Teresa de Laurentis. Stanowi ona krytykę wszelkich normatywnych tożsamości płciowych i seksualnych, tj. takich, które uważa się za naturalne czy normalne (zob. Jarymowicz).

⁸ Cytowana powieść M. Witkowskiego stanowi źródło wszystkich zjawisk językowych, które znajdują się w poniższym opisie. Odpowiednie cytaty oznaczam tylko numerem strony z jej wydania III. Podkreślenia w cytowanych fragmentach powieści są moje – A. S. D.

lub też wykorzystując odpowiednie środki językowe, np. przybierając kobiece imiona i pseudonimy (związane np. z miejscem pracy) lub stosując inne żeńskie formy utworzone od ich męskich imion czy mówiąc do siebie i/lub o sobie w rodzaju żeńskim, por.

5. **Patrycja** i **Lukrecja** są już starymi facetami i w ich życiu wszystko się dawno skończyło. (9)

6. Też tam miałem takiego kumpla, wiesz, **Maciejowa** na niego mówili. (67)

7. Klucze i ręczniki wydawała w saunie najstynniejsza ciota Wrocławia – sama **Łucja Kapielowa**. (69)

8. – Ależ przestań, **moja droga!** – teraz **Patrycja** „przegina się” i podaje herbatę w wyszczerbionej szklance. (13)

Patrycja to bez wątplenia *Patryk*, *Maciejowa* to *Maciej*, choć – jak pisze Witkowski:

9. Wcale nie chcą być kobietami, chcą być przegiętymi facetami. (13)

Nie należy też utożsamiać tych mężczyzn z osobami transpłciowymi: ani *transseksualistami*, ani *transwestytami*, które przebierają się za kobiety, bo chcą być kobietami⁹ (cioty, jako mężczyźni homoseksualni, chcą tylko w ten sposób zdobyć innego mężczyznę, często heteroseksualnego, którego nazywają *lujem*, zob. niżej).

Witkowski wspomina w *Lubiewie* także o „odmianie” gejów z opisywanej grupy, którą nazywa *Półciotami*¹⁰:

10. Półciota jest przegięta inaczej, to przegięcie czai się w każdym gościu, ale ona nie powie o sobie w rodzaju żeńskim, nie zapiszczy, ubiera się w miarę normalnie, choć gestem, jakim wkłada komórkę do torby, ona z tej torby torebkę robi. (199)

Poza tym wyróżnia też cioty, których kontakty z innymi osobami ograniczają się do internetu, nazywając je *interciotami*, por.

11. Namawia mnie, abym sobie kupił kamerę, bo teraz wszystkie **intercioty** świntuszą na pełnej wizji i w kolorze [...] (125)

⁹ Transseksualiści chcą być kobietami, gdyż odczuwają rozbieżność między swoją płcią psychiczną a biologiczną (por. hasło „transseksualizm” w internetowej *Encyklopedii PWN*), natomiast transwestyci uzyskują podniecenie i rozkosz seksualną na skutek przebierania się w ubrania noszone przez płć odmienną oraz upodobniania się do niej zachowaniem (por. hasło „transwestytyzm” w *Encyklopedii PWN*).

¹⁰ Rzeczownik *półciota* – jak się wydaje – jest indywidualizmem lub okazjonalizmem utworzonym przez Witkowskiego. Niejasne jest użycie przez autora wielkiej litery: „Są też Półcioty – bardzo ciekawa odmiana” (199).

Mężczyźni należący do przedstawionej wyżej podgrupy społeczności gejów w przejrzysty sposób ilustrują różnicę między pojęciami „sex” i „gender”: sex, czyli ich płeć naturalna, to męskość (bycie mężczyznami), natomiast gender, czyli płeć społeczno-kulturowa, to kobiecość (udawanie kobiet).

Powieść *Lubiewo* przynosi liczne przykłady udawania kobiet za pomocą środków językowych, zarówno w wypowiedziach bohaterów, jak i w warstwie narracyjnej¹¹, choć autor-narrator nie jest konsekwentny w łączeniu przybranych imion swoich bohaterów z formami czasowników, których używa w relacjonowaniu ich losów, por.

12. Dzwonię krótko, od razu otwiera mi **Lukrecja, Patrycja** w kuchni zaparza herbatę – **obie są bardzo podniecone**, że przyszedł „pan dziennikarz” [...] **Lukrecja był** kiedyś germanistą [...] Z Bydgoszczy **przyjechał** do Wrocławia w latach siedemdziesiątych. Tu **poznał** Patrycję [...] **Patrycja leżał** pijany [...] i myślał, że już się nie wydobędzie. Ale **Lukrecja pomógł** Patrycji [...] jakoś znalazła się **dla niego** praca szatniarza w którymś z robotniczych domów kultury. [...] **Patrycja piła** kawę w szklance musztardówce, **plotkowała** z woźną i żyła nadchodzącą nocą. Czasami **pozostawała** na dyżurze do rana w charakterze nocnego ciecia. [...] Ranek otrzeźwiał ją, jak chłapanięcie zimną wodą. (10–11)

13. [...] do niedawna **podrywali** facetów w parku, pod Operą i na dworcu. [...] Żaden z nich nie wiedział o istnieniu operacji plastycznych [...]. (12)

14. **Lukrecji** drgają nozdrza jak gwiazdki filmowej, przejeżdża palcami po pierśiach, po brzuchu, niżej, jest **cała** głodem poniżenia, coś ją **śwędzi**, coś ją **ssie** i nie wiadomo, co, ale to coś ją zagna w jakieś złe miejsce, to pewne. (60)

Dla wyraźnej ilustracji omawianego zjawiska warto zestawić ze sobą odpowiednie jego przykłady:

Zgodność form (mówi się jak o kobietach)	Niezgodność form (mówi się jak o mężczyznach)
Lukrecja, Patrycja – obie są podniecone	[o Lukrecji i Patrycji] podrywali / żaden z nich Patrycja leżał
Patrycja piła / plotkowała / żyła / pozostawała [o Patrycji] otrzeźwiał ją [o Lukrecji] jest cała / ją	[o Patrycji] znalazła się dla niego Lukrecja był / przyjechał / poznał / pomógł

¹¹ Narratora powieści można śmiało utożsamić z jej autorem. Obaj noszą to samo imię *Michał*, por. np. „Bo wie pan, panie **Michale**, powiem panu w sekrecie...” (101). W powieściowym świecie zostaje nawet rozpoznany z imienia i nazwiska: „– Jest mi znane, że jesteś pisarzem polskim... [...]. Hi, hi, hi, znamy się na tym, **michał witkowski** fri art. peel, co nie?” (153).

Być może zmiana formy rodzaju męskiego *leżał* (w wypadku Patrycji) na formy rodzaju żeńskiego *pila, plotkowata, żyła* ma wskazać na społeczno-kulturową zmianę płci tej postaci: narrator mówi o niej w rodzaju żeńskim dopiero wówczas, kiedy Lukrecja zaczął / zaczęła wieść życie ciotki. Zwraca też uwagę zastosowana w przykładzie 12 nazwa zawodu *szatniarz*. Częściej autor-narrator stosuje w podobnych sytuacjach formy żeńskie, por.

15. Ich zawody, te życiowe i te dla życia: **opiekunka społeczna, salowa, szatniarka**. (9)

Dla socjolektów najbardziej charakterystyczne jest wszakże słownictwo, a podstawowym kryterium wyodrębnienia specyficznych dla danego slangu czy żargonu wyrazów, wyrażeń i zwrotów jest ich dyferencyjność w stosunku do standardowego języka ogólnego (możliwe natomiast jest występowanie tych samym wyrażen w innym socjolekcie)¹². Tak też jest w wypadku opisywanego języka gejų. W materiale leksykalnym wyekscerpowanym z powieści *Lubiewo* znajdują się dwa typy odpowiednich jednostek słownikowych: proste (pojedyncze wyrazy) i złożone (dwuwyrzowe, mające cechy frazeologizmów). W pierwszej grupie najwięcej jest rzeczowników: *ciota, ciotka, ciocio, ciotoland, ciotostwo, cwelówka, drutowanie, gej, gejbar, gejoski, gwiazda, hetero, heteryk, interciota, laseczka, lacha, luj, lujek, lujostwo, obciąg, obciąganie, pała, pedalstwo, pedał, pikiet, popers, półciota, przegięcie, przeginanie się, wyrwanie*, w tym jedno wyrażenie przyimkowe: z *połykiem*. Mniej jest czasowników: *drutować, obciągać – obciągnąć, podrutować, powyginać się, przeginać się – przegiąć się, wydrutować, wyginać się – wygiąć się, wyrwać, zarwać* i przymiotników: *ciotowski, hetero, heterycki, heteryczny, lujowaty, lujowski, pedalski, pikietowy, progejoski, przegięty*. Jednostki złożone to zwroty *ciągnąć druta, ciągnąć lachę, robić lachę / laskę, zrobić lachę / laskę / laseczkę* i wyrażenie *robienie lachy*.

Różnice między rzeczownikiem *hetero* i przymiotnikiem *hetero*¹³ ilustrują następujące zdania:

16. – [...] tylko po prostu nie lubię, jak tu **hetero** przychodzą, z babami [...]. (156)

17. Znane są dziesiątki przykładów na to, że **hetero** luje idą z ciotami po dobroci [...]. (18)

W tekście *Lubiewa* pojawił się także rzeczownik *przegięty* (obok przymiotnika *przegięty*), por.

¹² Por. np. Walczak.

¹³ Dla nich dalej stosuję oznaczenia cyframi 1 – rzeczownik i 2 – przymiotnik.

18. **Przeięci** i **grubi** – nie odpisujcie. (142)

ale trudno stwierdzić, czy nadawca tej wypowiedzi (jest fragment ogłoszenia) należy do opisywanego środowiska. Natomiast o dwóch różnych, ale homofonicznych / homograficznych leksemach trzeba mówić w wypadku rzeczownika *pikieta*, por.

19. To właściwie była po prostu **pikieta** na wydmach. (95)¹⁴

20. Na pogrzebie pól **pikiety** (autobus cały podjechał pod urząd), wszystkie płaczą, [...]. (166)¹⁵

Nieliczne z wymienionych wyżej jednostek odnotowane są w USJP, ale z kwalifikatorem *potoczny*. Są to rzeczowniki: *ciota*¹⁶, *gej*¹⁷, *pedalstwo*¹⁸, *pedał*¹⁹ i *przeięcie*²⁰, przymiotnik *gejowski*²¹ (w słowniku tym odnotowano także zwroty: *dać dupy*²², który niewątpliwie należy uznać za wariant aspektowy wymienionego wyżej zwrotu: *dawać dupy*²³, i *robić / zrobić dobrze*, który jednak nie jest opatrzony kwalifikatorem *potoczny*²⁴).

W polszczyźnie potocznej używane są także inne wymienione wcześniej wyrazy i zwroty, a mianowicie: *drutować* (SPLP 2.), *drutowanie* (SPLP), *hetero* (jako przymiotnik i jako rzeczownik, SPLP), *heterycki*

¹⁴ Dalej jako *pikieta*₁.

¹⁵ Dalej jako *pikieta*₂.

¹⁶ USJP: *pot. posp. b*) »homoseksualista«. Zob. także w słownikach polszczyzny potocznej: SPPCz 2. o homoseksualistach, SPLP 3. 'homoseksualista'. W SPPAiS ogranicza się zakres znaczeniowy tego wyrazu do homoseksualistów biernych.

¹⁷ USJP: *pot.* »homoseksualista«. Wyraz odnotowany także (w tym samym znaczeniu) w MSSiMP. Warto jednakże zauważyć, że hasło *gej* w SWJP nie ma kwalifikatora *potoczny*.

¹⁸ USJP: *pot. posp. a*) *zob.* pederastia. *b*) *pogard.* »ogół homoseksualistów«. Wyraz ten został także odnotowany w słownikach polszczyzny potocznej, *zob.* SPPCz, SPPAiS (w tym ostatnim w dwóch różnych znaczeniach: 1) pederastia, 2) pederaci, homoseksualści; w powieści Witkowskiego występuje tylko w pierwszym znaczeniu).

¹⁹ USJP II *pedał: pot. posp.* »homoseksualista«.

²⁰ *Zob. zn. 3:* »przesada, brak umiaru w czymś«. Wyraz ten w podobnym znaczeniu został odnotowany także w SPPCz, *zob. zn. 1:* »przesada w robieniu czegoś, przekroczenie granicy tolerancji».

²¹ USJP: *pot. przym.* od *gej*.

²² USJP *dupa: pot. wulg. b*) »narząd płciowy«; *fraz.* *Dać dupy a*) »odbyć z kimś stosunek seksualny«.

²³ Ten odnotowany w słownikach polszczyzny potocznej: SPPAiS (*zob. dupa s. 162*), SPPCz (*z zaznaczeniem: „najczęściej o dziewczynie, kobiecie...”*), MSSiMP, SPS. Także w SPLP, ale tam tylko w odniesieniu do kobiety, *zob. zn. 1* 'o **kobiecie** wulgarnie: uprawiać seks z kimś' (*podkreś. – A. S. D.*).

²⁴ USJP I *dobrze: 7.* *Zrobić komuś dobrze b*) *euf.* »zaspokoić kogoś seksualnie«, ale zwrot ten został odnotowany w SPPCz.

(SPLP), *heteryk* (SPLP, MSSiMP), *lacha* (SPPAiS, SPPCz 2., SPLP 1.), *laseczka* (SPLP 2.), *luj* (SPLP), *lujowaty* (SPPCz), *obciążać* – *obciągnąć* (SPPAiS, SPPCz 2., MSSiMP), *obciążanie* (SPPCz), *pała* (SPPAiS pała II, SPPCz 3., SPS²⁵), *pedalski* (MSSiMP), *wyrwać* (SPPCz 3.)²⁶, *zarwać* (SPPCz 1.)²⁷, *z połykiem* (SPPCz)²⁸, *ciągnąć druta* (SPPAiS drut, SPPCz, SPLP, MSSiMP), *ciągnąć lachę* (SPLP²⁹), *robić laskę* (SPS).

Jednak nie we wszystkich wypadkach podawane w słownikach znaczenia tych jednostek pokrywają się z ich znaczeniami w socjolekcie zapisanym w *Lubiewie*. Definicja czasownika *drutować*, podana w SPLP, ogranicza jego odniesienie do stosunków heteroseksualnych (brak jednak tam takiego ograniczenia w definicji rzeczownika *drutowanie*). Podobnie definicja czasownika *obciążać* w SPPCz ogranicza jego odniesienie do stosunku oralnego wykonywanego przez dziewczynę lub kobietę. Natomiast znaczenie rzeczownika *obciążanie* w tym samym słowniku jest szersze niż to, w jakim występuje w tekście *Lubiewa*, i obejmuje swoim zakresem nie tylko stosunek oralny, ale i masturbację.³⁰ Z kolei w słownikowym znaczeniu rzeczownika *przeגיעcie* mieści się pojęcie, jakie niesie on jako składnik opisywanego socjolektu.³¹

W wypadku rzeczownika *ciota* trzeba by natomiast mówić o jego homonimicznym odpowiedniku w socjolekcie gejów, który nie ma nega-

²⁵ Przywołuję tutaj także internetowy *Słownik polskiego slangu* (zapis tytułu oryginalny), gdyż jego autorzy *slangiem* nazywają właśnie język potoczny, a zawartość słownika oparta jest na korpusie potocznej polszczyzny Macieja Widawskiego (zob. SPS – link *O projekcie słownika*).

²⁶ W MSSiMP, w którym nie ma hasła „wyrwać”, czasownik ten został użyty w definicji pod hasłem „zestaw dyskotekowy” („... wyrwać laski ...”). Z definicji tej jasno wynika znaczenie wyrazu *wyrwać*, choć tu użyty został w odniesieniu do kobiet, a nie mężczyzn.

²⁷ Odpowiednie hasło w tym słowniku zawiera także czasownik niedokonany *zarywać*, który jednak w tekście *Lubiewa* się nie pojawia (*zarywać* także w SPPAiS, ale tylko w odniesieniu do sytuacji, kiedy osoba podrywana jest płci odmiennej niż osoba podrywająca, por. »zalecać, umizgać się do kogoś, flirtować, próbować nawiązać bliższą znajomość z osobą płci przeciwnej«). Zob. też hasło *Ksiuta* w MSSiMP: „Idę na ksiutę. (Idę zarwać jakieś panienki)”.

²⁸ Wyrażenie z *połykiem* występuje także w MSSiMP, ale tylko w zwrocie *brać z połykiem*, oznaczającym „Połknięcie spermy podczas seksu oralnego – popularnego loda”.

²⁹ Tutaj z alternatywnym członem rzeczownikowym: ...lachę / laskę.

³⁰ Rzeczownik *obciążanie* wymieniony został także w MSSiMP jako jeden z synonimów zwrotu *chapać dzidę*, odnoszonego tylko do stosunku oralnego, por. „Hapnij dzidę: prawidłowo: chapać dzidę), oznacza tyle co obciążanie, robienie laski, robienie loda i inne synonimy. PISZEMY PRZEZ CH!!!!”.

³¹ Udawanie kobiet przybiera często wymiar przesadny i jest zapewne swoistym przekraczaniem granic, choć pozostaje to kwestią dyskusyjną – jakich / czego granic, bo chyba jednak nie tolerancji.

tywnego zabarwienia³² i inny jest jego zakres odniesienia (ograniczony do przedstawionej na wstępie grupy gejów).³³

Podobnie rzecz się przedstawia z potocznymi wyrazami *luj*³⁴, *lujowaty*³⁵ i *pedalski*³⁶. *Luj* w języku bohaterów *Lubiewa* oznacza przede wszystkim heteroseksualnego mężczyznę, który godzi się na seks z ciotą, por.

21. Luj to sens naszego życia, [...] który czasem wraca przez park, albo pijany leży w rowie, na ławce na dworcu, albo w zupełnie nieoczekiwanym miejscu. [...] Luj może też być pedałem, byle był prosty jak dąb, nieuczony [...]. (18)

a przymiotnik *lujowaty* służy jedynie do charakteryzowania mężczyzn, którzy (w ocenie cioty) mogą spełnić funkcję luja, por.

22. [...] mam starannie wycięte z jakiejś gazety zdjęcie luja. Prowadzonego w kajdankach przez dwóch policjantów, też *lujowatych*. (25)

Z kolei przymiotnik *pedalski* zachowuje w opisywanym socjolekcie tylko związek znaczeniowy z rzeczownikiem *pedał* i jest określeniem tego wszystkiego, co jest typowe dla gejów, por.

23. Nikt nie napisał historii życia *pedalskiego*, chyba że moczem na blaszanej ścianie. (30)

24. [...] ta młodość upłynęła już w najprawdziwszym środowisku *pedalskim* i żadnego ukrytego pożądanego [...] (230)

Natomiast rzeczownik *pedał* traci w wypowiedzi geja przypisywane mu w polszczyźnie potocznej nacechowanie pogardą wobec nazywanej w ten sposób osoby.³⁷ Jako obraźliwa nazwa mężczyzn heteroseksualnych w slangu gejów może być użyty rzeczownik *heteryk*.³⁸

³² W SPPAiS i MSSiMP rzeczownik *ciota* (jako nazwa każdego homoseksualisty) został uznany za wyraz pogardliwy. Określenia *pogardliwie* / z *pogardą* zastosowane zostały także przy odpowiednim haśle w SJPSz (zob. zn. 2) i SWJP (zob. zn. 2).

³³ Warto też zwrócić uwagę na drugą część definicji pod hasłem *ciota* 1. w MSSiMP: „W środowisku gejów *ciota* to także synonim **wyzywającego lub mocno zniewieściałego homoseksualisty**”.

³⁴ W SPLP: ‘wulgarnie i pogardliwie o mężczyźnie’. Z kolei w gwarze przestępczej *luj* oznacza homoseksualistę biernego (zob. SA w zn. 4 i STGP zn. 3).

³⁵ W SPPCz: „o człowieku – wulgarny, chamski; także o zachowaniach [...]”.

³⁶ W MSSiMP: „słowo wyrażające ogólną pogardę”.

³⁷ Zob. hasło *pedał* w SPPAiS. Rzeczownik *pedał* stosowany jest często (przez osoby heteroseksualne) w funkcji wyzwiska (i jako taki kierowany jest nie tylko pod adresem mężczyzn homoseksualnych); por. też wyraz *pedałka* używany przez chłopców – głównych bohaterów telewizyjnego serialu *Włatcy móch*, wobec ich koleżanki Andżeliki.

³⁸ W tekście *Lubiewa* nie ma przykładów tego typu wypowiedzi, ale por. uwagę autora definicji pod hasłem *heteryk* w MSSiMP: „używana również przez lobby »wesoł-

Niektóre z zebranych jednostek są charakterystyczne także dla gwary przestępczej: *ciągnąć druta* (SA drut; zob. też *ciągać* // *ciągnąć* 2. w STGP³⁹), *ciągnąć lachę* (SA lacha⁴⁰; podobnie w STGP, zob. lacha 3.), *lacha* (SA, STGP zn. 3), *luj* (SA zn. 4, STGP zn. 3.), *pała* (STGP zn. 5.) – podane zwroty i wyrazy trzeba uznać za współnoodmianowe elementy słownika gejów. Zgodnie z sugestią w SA także wyraz *ciota* należy do gwary przestępczej (w znaczeniu ‘pederasta’), ale w STGP brak jednak odpowiedniej definicji pod hasłem *ciota* potwierdzającej tę sugestię.⁴¹

Przedstawione wyżej słownictwo związane jest z życiem erotycznym gejów. Ze względu na odniesienie poszczególnych jednostek można wśród nich wyróżnić kilka klas semantycznych (przedstawiam je w kolejności od najbardziej do najmniej licznej).⁴²

1) Nazwy aktów seksualnych (17):

a) czasownikowe: *drutować* (170), *obciągać* (170), *obciągnąć*⁴³ (39)⁴⁴, *podrutować* (224), *wydrutować* (298);

b) rzeczownikowe: *drutowanie* (224), *laseczka* (17), *obciąż*⁴⁵ (172), *obciążanie* (269);

c) s frazeologizowane: *ciągnąć druta* (269), *ciągnąć lachę* (17), *robić lachę* (120), *robić laskę* (307), *zrobić lachę* (50), *zrobić laskę* (111), *zrobić laseczkę* (112), *robienie lachy* (120).

ków« w roli inwentywy (Sic.)” (pisownia oryginalna; *wesotek* to jedna z nazw mężczyzny o orientacji homoseksualnej, zob. w tym samym słowniku *wesotek* 2.: „I[n]aczej Gej lub homoseksualista”).

³⁹ Tam także pod hasłem *drut* w zn. 6 w zmienionym szyku: *druta ciągnąć*.

⁴⁰ Tam w innym szyku: *lachę ciągnąć*.

⁴¹ Tam jedynie zwrot *bawić się z ciotką* «stosunek homoseksualny», a definicja rzeczownika *ciotka* odnosi się tylko do homoseksualistów biernych.

⁴² Ze względu na bardzo rygorystyczne ograniczenia dotyczące objętości artykułu jestem zmuszony zrezygnować z przytaczania przykładów użycia wymienianych jednostek, które byłyby potwierdzeniem ich zaklasyfikowania do danej grupy, na rzecz podania w nawiasach tylko stron *Lubiewa*, gdzie przykłady te można znaleźć.

⁴³ W SA czasowniki *obciągać* i *obciągnąć* (w znaczeniu czynności seksualnej) występują tylko w związkach wyrazowych: *obciągać druta* a. *lachę*, *obciągać kutasa* (zob. *obciągać*), *laskę obciągnąć* (zob. *laska* 1).

⁴⁴ W odpowiednim zdaniu obok formy *obciążnie* występuje niepoprawna fleksyjnie forma *obciąż* (= *obciążnij*). Nie wiadomo, czy jest to forma zasłyszana przez Witkowskiego, czy też stworzona przez niego w celu prymitywizacji języka nadawcy tej wypowiedzi. W większości zdań z czasownikami *obciągać* – *obciągnąć* pojawia się też inna forma ich dopełnienia: zamiast związku z celownikiem *obciągać* – *obciągnąć komuś* występuje związek z biernikiem *obciągać* – *obciągnąć kogoś*, por. np. „«Wszystkich **Cyganów obciągałam**, ale oni się w ogóle nie myją [...]»”. (166), „– Bo wiesz, ja w puszcze siedziałem i kurna, przejebane, no wiesz, tam mnie tego nauczyle i odtąd tak za mną chodzi, żeby... żeby no wiesz, **faceta obciągnąć...**” (270). „Powiedz: obciąż mi, to ciocia ci **obciążnie**, zobacz, jakie mam nabrzmiate sutki [...]”

⁴⁵ Zob. wyjaśnienie znaczenia tego rzeczownika w tekście *Lubiewa*: „Celem obciążu. Drutowania, znaczy.” (17)

2) Nazwy osób (13):

a) jednostkowe: *ciota* (262), *ciotka* (114), *cwelówka* (48), *gej* (241), *gwiazda* (261), *hetero₁* (156), *heteryk* (67), *interciota* (125), *luj* (243), *lujek* (216), *pedał* (18), *półciota* (199);

b) zbiorowe: *pikieta₂* (17).

3) Nazwy cech (11):

a) przymiotnikowe: *ciotowski* (87), *hetero₂* (156), *heretycki* (39), *heteryczny* (273), *lujowaty* (287), *lujowski* (167), *pedalski* (16), *pikietowy* (106), *progejowski* (146), *przeięty* (129);

b) przysłówkowe: z *połykiem* (111).

4) Nazwy zachowań (9):

a) czasownikowe: *powyginać się* (262), *przeięć się* (264), *przeginać się* (31), *wyginać się* (259), *wyrwać* (59), *zarwać* (67);

b) rzeczownikowe: *pikietowanie* (17), *przeginianie się* (13), *wyrywanie* (12).⁴⁶

5) Nazwy miejsc (4): *ciociobar* (98), *ciotoland*⁴⁷ (261), *gejbar* (300), *pikieta₁* (239).

6) Nazwy pojęć (4): *ciotostwo* (299), *lujostwo* (249), *pedalstwo* (71), *przeięcie* (199).

7) Nazwy męskiego narządu płciowego (2): *lacha* (77), *pała* (254).

8) Nazwa środka pobudzającego seksualnie (1): *popers* (139).

Wśród sklasyfikowanych w ten sposób jednostek słownikowych da się wskazać następujące szeregi synonimów:

ciągnąć druta = *ciągnąć lachę* = *drutować* = *obciągać* = *robić lachę / laskę*,

ciociobar = *gejbar*,

gej = *pedał*,

hetero₁ = *heteryk*,

hetero₂ = *heretycki* = *heteryczny*,

drutowanie = *laseczka* = *obciąg* = *obciąganie* = *robienie lachy*,

lacha = *pała*,

obciągnąć = *wydrutować* = *zrobić lachę / laskę / laseczkę*,

przeginać się = *wyginać się*,

przeięć się = *wyięć się*,

wyrwać = *zarwać*.

⁴⁶ Synonimiczną definicję tego rzeczownika przynosi tekst *Lubiewa*, por. „Pikieta służy do wyrywania. Podrywania, znaczy.” (17)

⁴⁷ Nazwa ta odnosi się do konkretnego miejsca, por. „[...] mała knajpka należąca do Orbisu” (40). Nazywana ona jest także *Małą Ciotką*, *Orbisówką* albo – przez przejezdnych – *Ciociobarem* (por. tamże). Rzeczownik *ciociobar* używany jest również jako apelatyw, por. „[...] a ja pamiętam, jak cioty w osiemdziesiątym ósmym mówiły w *ciotolandzie* i na Centralnej, że Michaśkę to już na straty...”.

W parze rzeczowników *gej* i *pedał* w slangu „ciot” wyraża się różnica pokoleniowo-kulturowa między homoseksualistami, których młodość przypadała na okresu PRL-u, a współczesnymi gejami, por.

25. [...] pedały bawią się w nowoczesnym i eleganckim barze, w którym jest modnym bywać każdemu, pełno tam dziennikarzy i elitki. Ale to **nie** są już **pedały**, tylko **geje**. Solarium, techno, fiu-bódzciu. (40)

Rozpatrując wyekscerpowane wyrazy, wyrażenia i zwroty w relacji do słownika standardowej (niepotocznej) polszczyzny ogólnej, można wyróżnić wśród nich neosemantyzmy (istniejące formy o nowych znaczeniach⁴⁸) i neologizmy (wyrazy nieobecne w języku ogólnym, choć mogą być znane i używane w polszczyźnie potocznej lub innych odmianach socjolektalnych⁴⁹), por.

1) neosemantyzmy: *ciota*, *ciotka*, *drutować*, *drutowanie*, *gwiazda*, *lacha*, *laseczka*, *obciąg*, *obciągać* – *obciągnąć*, *obciąganie*, *pała*, *pedalstwo*, *pedał*, *pikieta*₁, *pikieta*₂, *pikietowanie*, *popers*, *powyginać się*, *przeginać się* – *przebrać się*, *przeginanie się*, *przebieganie*, *przebiegięty*, *wyginać się* – *wygiąć się*, *wyrywać* – *wyrywać*, *wyrywanie*, *zarwać*; (neosemantyzmami w stosunku do języka potocznego będą rzeczowniki *luj* i *lujek*);

2) neologizmy: *ciągnąć druta*, *ciągnąć lachę*, *ciociobar*, *ciotoland*, *cwelówka*, *dawać dupy*, *gejbar*, *hetero*₁, *hetero*₂, *heterycki*, *heteryczny*, *heteryk*, *interciota*, *lujostwo*, *lujowaty*, *lujowski*, *pedalski*, *pikietowy*, *podrutować*, *półciota*, *progejowski*, *robić lachę / laskę*, *zrobić lachę / laskę / laseczkę*, *robienie lachy*, *wydrutować*, *z połykiem*.

W żadnej z obu grup nie został wymieniony rzeczownik *gej*, który jest powszechnie stosowaną nazwą mężczyzn homoseksualnych nie tylko w polszczyźnie potocznej (jak jest kwalifikowany w słownikach), ale także w polszczyźnie standardowej (używają go np. dziennikarze), i – jak sądzę – wypiera z tej odmiany wyrazy *homoseksualista* i *pederasta*.⁵⁰

Być może za innowację frazeologiczną⁵¹ trzeba by też uznać zmodyfikowaną formę związku *ciągnąć lachę* w następującym zdaniu:

26. Piła wódkę, paliła papierosy i **ciągnęła lachę za lachą**. (38)

⁴⁸ Wyrazy odnotowane w USJP i ich systemowe transformy (jak np. w wypadku imiesłów).

⁴⁹ Nienotowane w USJP lub notowane z kwalifikatorami stylistycznymi dotyczącymi słownictwa codziennego (typu: *potoczny*, *środowiskowy*).

⁵⁰ Nazwy homoseksualnych mężczyzn we współczesnej polszczyźnie stały się przedmiotem opisu we wcześniejszym moim artykule, zob. Dyszak.

⁵¹ Jako kolejny przykład indywidualizmu i/lub okazjonalizmu Witkowskiego.

Tak wypełniony słownik gejų jest przede wszystkim obsceniczny. W SPPiW można odnaleźć następujące spośród wyżej wymienionych wyrażen⁵², zaklasyfikowane jako wulgaryzmy: albo systemowe⁵³, jak *dawać dupy*⁵⁴, albo referencyjno-obyczajowe⁵⁵: *ciągnąć druta*⁵⁶, *pała*⁵⁷, *robić laskę*.⁵⁸ Za wulgarne niewątpliwie trzeba również uznać zwroty *ciągnąć lachę*⁵⁹, *robić lachę / laskę, zrobić lachę / laskę / laseczkę*.⁶⁰ Kwalifikatorem wulgarny opatrzone także wyrażenia *obciągać – obciągnąć, obciążanie* w SPPCz. Natomiast w SPLP zastosowano kwalifikator *grubiański* dla *drutować* i *drutowanie*. Bez względu jednak na charakter i zabarwienie tego słownictwa socjolekt gejų (jak każda inna odmiana polszczyzny) powinien znaleźć swoje miejsce w opisie współczesnego języka polskiego. Nasuwać się jednak może pytanie, czy powieściowy język literackich postaci z *Lubiewa* można uznać za zapis autentycznej środowiskowej odmiany polszczyzny.

Bezsprzecznie w wypowiedziach postaci i narratora powieści następuje wyraźne nagromadzenie opisanych wyrażen, co można uznać za zabieg stylizacyjny, w wyniku którego socjolekt przedstawionej grupy gejų przybiera na kartach *Lubiewa* postać skondensowaną. W rzeczywistości pozaliterackiej można nie usłyszeć tak wielu z wyekscerpowanych jednostek w wypowiedziach jednej osoby. Pisarz stwarza w ten sposób pewien stereotyp socjolektu gejų w sensie stereotypu idiolektów autentycznych znanych mu osób⁶¹. Poza tym trzeba pamiętać o tym, że przedstawiciele społeczności gejujskiej używają swoistego slangu tylko wówczas,

⁵² W wypadku frazeologizmów M. Grochowski podaje odpowiednie pełne jednostki leksykalne (z wypełnionymi – najogólniej – miejscami walencyjnymi). Warto zauważyć, że w słowniku tym nie znalazł się, jako hasło, czasownik *obciągać*, mimo że pojawia się on w cytowanych tam przykładach użyc innych wulgaryzmów, por. pała 2: *Weronika nie zносиła obciążać facetom pały, nie lubiła smaku spermy*; laska 2: *Ileokroć do niej przychodził, obciążała mu laskę*.

⁵³ Odpowiednie wyrażenia są powszechnie uznawane za wulgarne ze względu na formę (zob. SPPiW, s. 32). Za wulgaryzm systemowy (właściwy), choć o niskim stopniu nacechowania, autor SPPiW uznał rzeczownik *ciota*. Jak już zaznaczyłem wyżej, w socjolekcie gejų nie ma on negatywnego zabarwienia ekspresywnego, a jego zdrobnienie *ciotka* niesie nawet dodatni ładunek emocjonalny.

⁵⁴ Zob. dupa 14: *ktos daje, dał komus dupy*. Z kwalifikatorem wulgarny także w SPPCz i SPLP (zn. 1).

⁵⁵ Są to wyrażenia uznane za wulgarne ze względu na znaczenie i odniesienie (zob. SPPiW, s. 32).

⁵⁶ Zob. drut: *ktos ciągnie komus druta*. Z kwalifikatorem wulgarny także w SPPCz.

⁵⁷ Zob. pała 1.

⁵⁸ Zob. laska 2: *ktos robi komus laskę*.

⁵⁹ W SPPiW za taką właśnie uznana została jednostka *ktos ciągnie komus laskę*, zob. laska 2.

⁶⁰ Po hasłem laska 1 autor SPPiW podaje zgrubienie *lacha* i zdrobnienie *laseczka*.

⁶¹ Istotna dla potwierdzenia autentyczności zapisanego na kartach powieści socjolektu jest następująca wypowiedź Witkowskiego: „Ja też chciałem być [...] jak najbliższej

kiedy są we własnym towarzystwie (tak też jest w *Lubiewie*) i w sytuacjach nieoficjalnych. W kontaktach z heteroseksualną większością społeczną, a także z innym gejami w kontaktach oficjalnych posługują się językiem standardowym⁶². Pisząc swoją powieść, Witkowski używa tego socjolektu jako tworzywa językowego (inaczej rzecz ujmując, ów socjolekt występuje w funkcji języka literackiego). Ważny jest też fakt, że pisarz nie naśladuje języka sobie obcego, nie jest zewnętrzny wobec socjolektu gejųw, którym się posługuje, nie naśladuje czyjegoś stylu, ale realizuje ten styl w formie pisanej (literackiej) jako osoba należąca do tej społeczności.⁶³

Wykaz skrótów cytowanych słowników

- MSSiMP – *Miejski słownik slangu i mowy potocznej*, <http://www.miejski.pl/>
 SA – S. Kania, *Słownik argotyzmów*, Warszawa 1995
 SJPSz – *Słownik języka polskiego PWN*, red. M. Szymczak, t. 1–3, Warszawa 1995
 SPLP – *Słownik polskich leksemów potocznych*, red. W. Lubaś, t. 1–5, Kraków 2001–2009
 SPPCz – M. Czeszewski, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa 2008
 SPPAiS – J. Anusiewicz, J. Skawiński, *Słownik polszczyzny potocznej*, Warszawa–Wrocław 1996
 SPPiW – M. Grochowski, *Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów*, Warszawa 1995
 SPS – *Słownik polskiego slangu*, <http://poprzednia.univ.gda.pl/slang/>
 STGP – K. Stępiak, *Słownik tajemnych gwar przestępczych*, Londyn 1993
 SWJP – *Słownik współczesnego języka polskiego PWN*, red. B. Dunaj, t. 1–2, Warszawa 1999
 USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, wersja elektroniczna CD, Warszawa 2008
 VID – *Vasidas*, <http://www.vasidas.tk/>

Bibliografia

- Dyszak A. S., *Nazwy mężczyzn homoseksualnych we współczesnym języku polskim*, [w:] *Studia językoznawcze*, red. M. Białoskórska, Szczecin (w druku).
Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3904717/gender-studies.html>, 22.08.2011

doświadczenia, które literacko jest dużo ciekawsze. Bo gdy czytam w tygodnikach o gejach, mam poczucie, że to nie ma nic wspólnego z życiem.” (*Rozmowa...*).

⁶² Doskonałą ilustrację odpowiednich zachowań – nie tylko językowych – przynosi rozdział *Lubiewa* zatytułowany *Sanepidziara*, w którym jedna ciota – pracownik sanepidu (nazywany *Sanepidziarą*), dokonuje inspekcji w lokalu gastronomicznym, którym kieruje inna ciota – gej o imieniu *Florian* (nazywany *Florą Gastronomiczną*). Do Flory zwraca się per *pan* i mówi głosem „jakby z sądu, albo urzędu” (291), por. np. „– No, widzę, że – panie Florianie – zaniedbania...” (292).

⁶³ Powieściowe postacie zwracają się do niego za pomocą żeńskiego odpowiednika imienia Michał lub jego zdrobnienia, por. np. „– Nie masz pojęcia, moja *Michalino*, jak wielką rolę odgrywał w moim życiu gest ujęcia za rękę”, „– Żałuj, *Michaśka*, że cię wtedy na świecie nie było” (50). Narrator „zdradza” też w jednym z dialogów, prowadzonych ze swoimi bohaterami, jaki wykonuje zawód, także używając formy rodzaju żeńskiego: „*Pi-sarką* jestem nie lada, Michaśka Literatka mnie wołają, dawniej *Snieżka*” (146).

- Jarymowicz T., *Queer theory – bardzo krótki wstęp*, <http://www.nts.uni.wroc.pl/teksty/jarymowicz.html>, 22.08.2011
- Michał Witkowski, <http://free.art.pl/michal.witkowski/dorobek/lubiewo.php>, 22.08.2011
- Rozmowa Jarostawa Lipszyca z Michałem Witkowskim, <http://web.archive.org/web/20060427094351/http://free.art.pl/michal.witkowski/wiecej16.html>, 22.08.2011
- Wikipedia. *The Free Encyclopedia*, [http://en.wikipedia.org/wiki/Camp_\(style\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Camp_(style)), 22.08.2011
- Witkowski M., 2005, *Lubiewo*, wyd. III, Kraków.
- Walczak B., 2004, *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast – opis pełny czy różnicowy?*, [w:] *Polszczyzna mówiona mieszkańców miast*, red. H. Sędziak, Białystok, s. 25–31.

Summary

On gay slang (based on the novel “Lubiewo” by Michał Witkowski)

In *Lubiewo* the writer describes the life and language of a Polish gay community. The characters' behaviour as well as their language, which can be considered non-normative, demonstrate conspicuously the difference between two terms: sex (their biological sex is male) and gender (their socio-cultural gender is feminine). The gays in the novel use women's names and other feminine forms created from men's names and address each other employing the feminine gender. Their slang is connected predominantly with their sexual life. In its lexicon there are terms referring to homosexual and heterosexual people, names of the places where gays meet, adjectives describing people and events as well as words which characterize the sexual behaviour of gays. Much of this vocabulary is obscene and concerns the characters' sexual organs and sexual activities.